

Jose Mari Sagardui ‘Gatza’ «Kalean birgizarteratzen da, ez kartzelan»

11.236 egun kartzelan.

SUSTRAI COLINA

Argazkiak: Dani Blanco

Denon gaztaroa ez da historiaren puntu berarekin gurutzatzen.

Francoren garaiak ziren. Atxiloketak, fusilamenduak, militanteen heriotzak, ezkutuko batzarrak... Manifa guztiak ziren ilegalak: pankarta atera, oihu batzuk egin, eta polizia zetorrenean ziztuan mendira. Aitak kontatzen zizkidan bere ume sasoiko pasadizoek oihartzuna zuten nigan. Hunkitu egiten nintzen hegazkinetatik jaurtitako bonbek zeruan distira eta Bizkargi edo Lemoako haitzetan triskantza egiten irudikatzean. Ohartzen zara gai horiek oso isilpekoak direla, etxean euskaraz egiteko ere hormek belarririk ez dutela ziurtatu behar duzula, gerra-osteko izua bizi-bizirik dagoela, eta zeure kabuz hausnartzen hasten zara, hariak lotzen, giro horri hozka egiten.

ETAn sartzea zekarren horrek?

Jendeak eskatzen zuena eta han-hemenka gudariak nola erortzen ziren ikusita, munduko urratsik logikoena zen niretzat. Militantzia eta militantea beti dira kontzienteak. Hor sartzen denak ederki daki zer jartzen duen jokoan. Ez duzu ezer asmatzen ibili beharrik, besteie gertatu zaiena daukazu zain. Etsaiak atxiloketak eta kondenak mediatizatzen dituen momentutik abisatuta zaude. Hori hala, ez erortzeko pausoak neurtuz egiten duzu bidea. Badakizu poliziak nahi bestetan sartu dezakeela hanka, nahikoa duela azertu bakarra zu harrapatzeko. Zu, aldiz, ia perfektiora behartuta zaude, hutsegite bat eta zureak egin du.

1980ko uztailaren 8an atxilotu zintuzten.

Oso latza izan zen, oso bortitza. Ohean nengoela, etxeko atea kulatakadaka txikitu zuten,

eta hortik aurrerakoa nahiago dut ez gogoratu. Behin atxiloketaren ondorioak irentsita, iraganean aparkatzea hobe. Etxetik Indautxuko komisariara eraman ninduten inkomunikatuta. Bakartuta zaude, ez dakizu non zauden, zer egun den, gaua ala egun argia den. Loa apurtzen dizute, umilazioak, makilakadak, eta hortik gora irudikatu dezakezun ankerkeria guztia. Izugarria da, kosta ahala kosta isildu nahi duzuna esateko gogoia pizten du torturak. Hain zaude infernu gorrian egin ez duzuna ere aitortuko zenukeela. Kartzelara iritsita, kide baten ahotik jakin nuen gure aita komisarian bueltaka ibili zela, “Animo Gatza!” garrasika. Uste dut aitak “Gatza” deitu didan aldi bakarrenetakoa dela.

Nola liteke gizakiak beste gizaki bat xehatzeko tortura edo kartzela bezalako tresnak asmatu izana?

Soldaduskan militar batek zioen mundu erdia beste erdia izorratzeko zegoela. Egia

Nortasun agiria

Zornotzan sortu zen 1958ko uztailaren 10ean. Espetxean 30 urte eta 9 hilabete pasata iazko apirilean berreskuratu zuen askatasuna; Europar kartzelan denbora gehien zeraman presoaren. Urte horietan denetik ezagutu du: sakabana-keta, 14 kartzela desberdin, 190 gose-greba egun, ihesaldi saiakera, irteera dataren atzeratze gupidagabeak, jipoiak... Ez dira asko izango kartzelan kalean baino denbora gehiago igaro dutenak.

galanta. Zu beti ari zara zure hipotesiak egiten, euren logika harrapatzen saiatzen, zure kontra hartutako neurri eta zigorrekin nora makurtu nahi zaituzten kalkulatzeko, baina ankerkeria da dena, eta okerrena da ez dela ezer zabaltzen mundura, hormatzarren artean geratzen dela dena. Ez dezala kiratsak inor kontzientziatu, ez dadila inor asaldatu. Kartzelan, zuk ez dakizu sekula zer tokatuko zaizun. Etengabe ari dira zurekin frogak egiten, euren laborategiko sagua zara. Lagunekiko harremanak mozten dizkizute, bisean bisak senideen arakatzekin baldintzatzen. Gaur irainduko zaituzte, bihar eguzkia apenas sartzen den isolamenduko ziega estu-estura eraman. Horrek sekulako tentsioa dakar, eta zu ekiditen saiatu arren, une batean gorpuztak gainez egiten dizu. Esaterako, pluritoxia sortzen da, etengabeko hazkura sentsazio oso deserosoa. Badakizu nerbioen hondamenaren seinale dela, buelta emateko lasaitu behar duzula, baina hain da muturreko egoera... Egunean eguneko bizitzera kondenatuta zaude. Ez dakizu bihar non egongo zaren. Euren esku zaude eta zure nortasuna mantentzen saiatu behar zara, trapu bat bezala aurrera eta atzera zarabiltzaten bitartean.

Nekeza da horren kontziente izan eta asमित्तेa?

Zenbait gauza mentalizatuta baizik ezin dira egin. Horixe da daukazuna, horixe da zauden mundua, eta biziraun nahi baduzu ez daukazu beste erremediorik. Oso konplikatu da zure burua egoki kokatzen asmatzea, baina ekinaren ekinez, lortzen duzu behelaina uxatu eta jarraitu beharreko pentsaera

"Askotan galdetzen didate kartzela pelikuletan ageri den bezalakoa ote den. Nola izango da filmak bi ordu irauten baditu eta nire kondenak 30 urtetik gora?"

eta jokabidea ikustea. Ezinbestekoa da hori kartzelaren menpe ez erortzeko. Zuk zure bidea egin behar duzu, espero ez duzuna noiznahi gerta daitekeela onartuta, gaur lagun plantak egin dizkizun kartzelariak bihar jipoitu zaitzakeela jakinda. Ni beti saiatu naiz nire bidean zentratu eta morroiekin distantzia mantentzen. Pentsa, ni preso

nengoela jaiotako funtzionarioak ere tokatu zaizkit. Berak badaki, zuk badakizu, baina inork ez du ezer esaten. Espe-txezaintzat ez zara errespetagarria. Urtetan preso egon arren euren esanera belaunikatu gabe jarraitzen duzu, beraz oker begiratzekoa zara, susmagarria, ez fidatzekoa. Izugarritzko amorrua ematen die

zurekin nahi dutena ez lortzeak. Egunero bota nahi zaituzte lurrera, baina zutik irauten duzun egun bakoitzak areagotzen du euren porrota. Hori frustrazio eta gorroto iturri izugarria da haientzat. Sarri galdetu diot nire buruari, "andrearekin haserretu eta nirekin ordaintzen ari dira, ala berez dira holakoak?". Horregatik, ni nire bidean beti, inoren eskutik jan gabe, ahal bezain akats gutxi eginez, eta ondorio guztiak asumituta.

Beldurra ematen du.

Kartzelari ez diot beldurrik, ez dut uste izan behar zaionik, baina errespetu itzela bai. Kartzela horma handiz inguratutako zulo sakona da, eta presoaren egunerokoa da zulo horretan ez erortzeko etengabeko borroka. Borroka horretan gerta litekeen edozeri diot errespetua, edonoiz gerta baitaiteke edozer. Askotan galdetzen didate kartzela pelikuletan ageri den bezalakoa ote den. Nola izango da filmak bi ordu irauten baditu eta nire kondenak 30 urtetik gora? Oso zaila da bere larruan

probatu ez duenari kartzela zer den azaltzea. Munduko irudimen errealena duenak ere ez daki nola erreakzionatuko lukeen barruan gertatzen direnen aurrean. Kartzela oso suntsizalea da.

Horregatik egiten du presoak ihesarekin amets?

Askatasun egarria ase ezina da. Nahi gabe ere “hemendik izan liteke” edo “ordu honetan ez daukat morroirik gainean” bezalako detaileei erreparatzen diezu. Batzuetan, kalea ere ikusten duzu ziegatik eta “ezin du hain zaila izan!” errepikatzen diozu zure buruari. Kartzela zure bizitza jaten ari dela iruditzen zaizu, zure familia urrun dago, mugatuta zaude, eta ihes egitea ametsa baino gehiago bihurtzen da. Nik hamahiru urte neramatzan preso, nire bizitza bazihola iruditzen zitzaidan, etengabe trena galitzen ari nintzela, ez nien nire printzipioei huts egin nahi, eta ihes egiteko aukera ikusi nuenean ez nuen bi aldiz pentsatu. Lehen horma gainditu nuen, bigarrena ez ostera. Gorputza ubelduz beteta eta txikituta geratu zitzaidan, baina kolpe psikologikoa mingarriagoa izan zen. Bezperan, “bihar non egongo ote naiz?” galdetzen nion nire buruari, hormatzarren bestaldean egongo nintzela sinetsita nengoen, eta azkenean... Granadako espetxetik saiatu nintzen ihes egiten, eta biharamunean Caravanchelera eraman ninduten inori ezer esan gabe. Ez zait sekula ahaztuko, zeruak eta lurra astindu ostean, gure ama han agertu zenekoa. Une hartan poz itzela eman zidan. Hor jabetzen zara jende bat zuegatik zer eta zenbat egiteko gai den. Oztopo eta susto guztien gainetik beti zurekin. Ez zait sekula ahaztuko elkarriz egin genion irribarre samur hura: “Pasatakoak pasata, oraindik bizirik eta gogor!”. Ez, ez naiz ahaleginaz damu-

tzen. Horri esker ezin dut esan buruan eduki baina ez nintzela saiatu.

Saiakera hark eman ez zizuna, denborak itzuli zizun. Iazko apirilaren 13an irten zinen Jaengo kartzelatik.

Laino batean nengoen. Jendea galdezka, emozio anabasa, dena berri, dena nobedade, denen arreta-gune... Ez da egun arrunt bat zure bizitzan. Halakoetan, saiatzen zara ahalik eta adierazpen zentzuzkoenak egiten, kanpokoei zugandik espero dutena ematen, barrukoei euren eguna ere helduko dela sentiarazten, eta batez ere, aurrera egiten. Harrigarriak dira barruan egiten dituzun harremanak, oso lotura estuak egiten dituzu uneoro irauli litekeen monotonia horretan. Kanpoan desberdina da, jende gehiagorekin zaude, monotonia horrek beste zentzu bat du, harremanek beste esanahi eta intentsitate bat dute. Kanpoan askoz garrantzi handiagoa ematen zaie gauza materialei, ekonomiari. Barruan ez, barruan zuk daukazu onena ematen duzu, zure bizitza, zure urteak, eta hori ezin da ordaindu. Nik zorionez, preso nengoela, bidetxo bat jorra-

CAMPOS

1921-ETIK, CAMPOS-EK
HEGALUZE-KONTSERBA EGITEN DU
DENBORAREKIN HARTUTAKO OHITUREI
ESKER, HEGALUZERIK ONENA BILATZEN
DU ZUK, GAUR, KALITATEZKO PRODUKTU
GOZO BATEKIN GOZATZEKO.

Gure webgunean erosi: www.clubcampos.com

AZKEN HITZAK

Itsasontzi baten...

"Kartzela ez da lineala. Surrealismoaren gorenera heldu liteke. Pentsa, ni Mallorcako espetxera itsasontzi bateko bodegan eraman ninduten. Han zoaz, itsaso erdian, eskuak lotuta, 'baina zer da hau?!' pentsatzen.

...Izar baten gainean...

"Behin grabaketa bat sartu zidaten, eta bertan 'laster, laster, laster, aitatxoren bila joango naiz izar baten gainean' kantatzen zuen gure alabak. Nire aldeko ekitaldi guztietan jartzen omen zuten abesti hori, eta nik ere hori entzuten nuen. Bertan egoteko modua zen niretzat, nire herriko jendea sentitzekoa".

...igeri.

"Kartzelan, irteterakoan igerian ikastearekin egiten nuen amets. Niretzat ezinezkoa zirudiena lortu dut. Beti irudimenean eta gogoan neukan apeta bete dut, eta sentsazio eta zirrarez beteriko mundu aske baten atea zabaldu. Aspalditik nintzen horren egarri, eta orain flotatzen dut... Kar, kar, kar!".

tu dut neska-laguna eta alabarekin, baina ordura arte ez nituen sekula kartzelatik kanpo besarkatu. Pasatakoak pasata, ederra da eurekin nire herrian egotea. Ni naiz azkena etxera iritsi dena, eta oraindik egokitze fasean gaude. Ez da samurra, baina gaitasun eta maitasunez ari gara pixkanaka bakoitza gure tokia aurkitzen. Niretzat aldaketa handia da. Barruan, zure bizitza propioa daukazu, zuretzat eskatzen duzu, zuretzat borrokatu. Hemen ez, hemen hirurontzat eskatu behar dituzu gauzak, hirurontzat egin, eta buruak asumitu behar du daborduko ez dagoela bakarrik, etxekoe-kin kontatu behar duela.

Ezinbestekoa da alboan norbait izatea mundu berri bati aurre egiteko?

Bestela nola kokatzen zara mundu horren aurrean? Non? Zelan egiten dituzu gauzak? Ziurtasuna behar duzu mugitzeko, zure ingurua ezagutzeko, informazioa jasotzeko, eta gauzen funtzionamendua asimilatzeke. Ni eraman nindutenean, ez zegoen gaurko azpi-egiturarik, gaurko etxe pilarik, ez zegoen ez Internetik ez mugikorrik, pezeta zen nagusi, eta mundua ez zebilen hain azkar. Esaterako, laguntzarik gabe, nola jakin nora joan behar den langabezia kobratzera? Nola jakin nola funtzionatzen duten bertako makinek? Ni orain 30 urte langabezia kobratzera joaten nintzen lekuan auskalo zer dagoen orain, eta orduan ez zegoen ezer informatizatuta. Hasieran, edozertarako behar duzu laguntza, baita kaletik ibiltzeko ere. Horretaz gain, oso garrantzitsua da lantoki bat edo

zure bizitza ardazteko planteamendu bat izatea. Horretan ari naiz, kokatzen, nire bizitzaren mapa berriz diseinatzen. Agintariek kartzelak birgizarteratzeko balio duela aldarrikatuko dute, baina kalean birgizarteratzen da, ez kartzelan. Kartzelak oso ondorio eskasak uzten ditu pertsonengan.

Zure irteeratik hona pauso esanguratsuak eman dira panorama politikoan. Nola bizi duzu momentua? Nola bizi zenituen negozioazio aroak kartzelan?

Kartzelan negozioazio aroak oso bereziak dira, ez dakizu zer hari ari diren mugitzen. Saiatzen zara egunkarien lerro artean irakurtzen, baina korapiloaren muinean ez zaude-nez, hipotesiak baizik ez daukazu, eta gerora jakiten eta ulertzen dituzu gauzak. Kartzelan espektatibekin bizitzea oso arriskutsua da, eta guretzat, bigarren mailako kontua zen gure askatasuna. Herri honen gatazka konpontzean, gu borrokatzera eraman gintuzten arrazoiak desagertzean, gure askatasuna berez etorriko zela sinesten genuen. Beti eduki dut garbi zergatik nengoen preso, horregatik lehenbizi espetxera ekarri ninduten arrazoiei erreparatzen nien, eta gero nire buruari. Orain oso urrats esanguratsuak eman dira, presoan gaia lehentasuna izatera pasa da, baina helburuak berberak dira, ondo markatuta daude, eta etsaiak inork baino hobeto daki zeintzuk diren. Horregatik ez ditu eman nahi. Dena den, zaude ziur Euskal Herriaren eskubide guztiak lortu arte ez dugula etsiko. ■

